

ФОРМУВАННЯ ПРОСТОРУ ІНДИКАТОРІВ ОЦІНКИ РІВНЯ ЗОВНІШНЬОЇ ФІНАНСОВОЇ БЕЗПЕКИ В КОНТЕКСТІ ПІДВИЩЕННЯ ІНВЕСТИЦІЙНОЇ ПРИВАБЛИВОСТІ СУБ'ЄКТІВ ГОСПОДАРЮВАННЯ ПРОМИСЛОВОСТІ

ПОНОМАРЕНКО О. Е.

аспірантка

Харків

Інвестиційна привабливість підприємства, як відомо, в першу чергу залежить від рівня ефективності його функціонування. У більшості випадків зазначена ефективність безпосередньо пов'язана з рівнем його економічної рентабельності та відображається за допомогою фінансових коефіцієнтів даної групи. При цьому рівень рентабельності підприємства є характеристикою, яка виступає результуючим показником, що залежить від пливів цілого комплексу зовнішніх і внутрішніх факторів. Враховуючи рівень непередбачуваності та агресивності наведеного комплексу, зазначені фактори зазвичай виступають як загрози ефективному та стійкому розвитку суб'єктів господарювання. Останнім часом, в умовах кризових тенденцій світової економіки, особливо вразливою є фінансова сфера діяльності підприємств промисловості, що зменшує рівень їх інвестиційної привабливості. У зв'язку з цим, особливо актуальними стають дослідження в області забезпечення фінансової безпеки підприємств (ФБП). Це підкреслює актуальність теми статті, що полягає у формуванні простору індикаторів оцінки рівня ФБП для побудови на основі даної оцінки стратегії ФБП, однієї з основних функціональних стратегій підприємства. Дана стаття присвячена показникам оцінки зовнішньої ФБП, оскільки саме фактори зовнішнього середовища є найскладнішими для вимірювання і прогнозування та найчастіше є джерелами дестабілізації діяльності підприємства.

Проблемі оцінки рівня ФБП присвятили свої роботи такі науковці, як Бланк І. О., Василенко В. А., Головченко О. М., Мартиненко В. П., Плиса В. Й., Приймак І. І. [2, 5 – 9] та інші. Визначені науковці приділяли увагу питанням аналізу рівня фінансової безпеки підприємств, управління системою її забезпечення, але проблема формування простору індикаторів оцінки рівня зовнішньої ФБП промисловості потребує вдосконалення.

У зв'язку з цим *метою* статті є формування простору індикаторів оцінки рівня зовнішньої ФБ суб'єктів господарювання промисловості.

Об'єктом дослідження є економічна діяльність та ФБ суб'єктів господарювання промисловості України. Предметом виступають методичні засади формування індикаторів оцінки рівня ФБП.

При цьому, варто окремо зазначити, що формування зазначеного простору індикаторів пропонується у статті

здійснювати за основними домінуючими напрямками загальної стратегії ФБП, що були представлені у [10].

Під зовнішньою фінансовою безпекою в контексті даного дослідження розуміється визначений якісно та кількісно рівень фінансового стану підприємства, який характеризується збалансованістю та якістю використання фінансових інструментів економічної системи та забезпечує її здатність реалізувати свою місію і забезпечувати стабільний розвиток, витримуючи негативний вплив зовнішніх дестабілізуючих факторів. Фінансове середовище функціонування підприємства – це система умов і факторів, що впливають на організацію, форми та результати її фінансової діяльності. При цьому зовнішнє середовище є одним з основних видів цієї системи [2, с. 202].

Мартиненко В. П. [7, с. 112] наголошує на необхідності збору та оцінки інформації про зміни у зовнішньому середовищі підприємства для формування стратегії його життєздатності. Дану оцінку науковець пропонує виконувати на основі аналізу такої інформації:

- ✦ показників економічного розвитку галузі та регіону, у яких функціонує підприємство, а також нормативно-правових актів стосовно продукції, що виробляється, та сировини, що використовується на підприємстві;
- ✦ рівня вітчизняного виробництва, обсягів експорту/імпорту аналогічної продукції та сировини, що споживається;
- ✦ основних характеристик споживчого ринку;
- ✦ загальної інформації про діяльність конкурентів.

При цьому конкретної методики формування оцінок на базі визначеної інформації науковцем не наведено.

Головченко О. М. [6, с. 61 – 66] наводить досить об'ємну систему факторів загрози безпеці підприємства, що виходять із зовнішнього середовища. Показники поділяються на такі групи: загальноекономічні, стабільності міжнародної торгівлі, індикатори міжнародної конкуренції, політичні, соціально-економічні та демографічні, науково-технічні. Кожна група містить перелік факторів та їх передумов. Науковець зазначає, при цьому, що вплив визначених факторів відображається на фінансовому стані підприємства та, таким чином, може бути оцінений шляхом розрахунку коефіцієнтів виробничо-господарської та фінансової діяльності підприємства.

Плиса В. Й. та Приймак І. І. [9, с. 48 – 53] відзначають, що прогнозування впливу зовнішніх факторів на стійкість та, відповідно, безпеку підприємства є досить складним, оскільки динаміка окремих елементів зовнішнього середовища формується під впливом значної сукупності різнорідних чинників. Науковці поділяють фактори впливу зовнішнього середовища на чинники

непрямого впливу та чинники безпосереднього впливу. При цьому до першої групи віднесено економічні, політичні, соціальні та технологічні чинники. До другої групи віднесено такі: показники надійності та фінансового стану постачальників, стабільності комерційних зв'язків із покупцями, наявності товарів-замінників, форми та інтенсивності конкуренції у галузі, економічної ситуації у галузі, до якої належить підприємство та фінансові чинники. Для аналізу впливу зазначених факторів науковці пропонують використання методів експертної та інтегральної оцінки.

Василенко В. А. [5, с. 6 – 10] також поділяє фактори зовнішнього впливу на дві групи: прямого та непрямого впливу. До змінних середі прямого впливу віднесено постачальників ресурсів, покупців, конкурентів, законодавство та державні органи; до непрямого: технологія, стан економіки, соціокультурні та політичні фактори. Науковець не наводить детальної класифікації та зазначає, що аналіз факторів непрямого впливу є більш важким порівняно з факторами іншої групи, але, при цьому, саме серед непрямого впливу, на його думку, частіше призводить до порушення стійкості того чи іншого підприємства, іноді навіть до кризи.

Бланк А. І. [2, с. 208 – 214] також наводить класифікацію факторів впливу зовнішнього середовища, виходячи з їх розбиття на дві групи, що відрізняються ступенем впливу. Треба зазначити, що запропонована система факторів є досить об'ємна та відрізняється загальними принципами побудови. Тобто, такі показники, наприклад, як кон'юнктура товарного ринку, існуюча практика кредитування покупців, рівень розвитку у регіоні операцій з хеджування при використанні похідних цінних паперів та інші, є досить складними для визначення та використання у діяльності підприємств.

Як вже було зазначено вище, формування простору індикаторів оцінки зовнішньої ФБП у статті

пропонується виконувати за домінуючими напрямками формування стратегії ФБП. При цьому, для більш адекватної оцінки пропонується формувати комплекс кількісних та якісних показників. У зв'язку з цим спочатку формуванню підлягає система кількісних показників оцінки зовнішньої ФБП. Аналіз наведених вище та інших літературних джерел показав, що зазвичай дані показники піддаються розформуванню за двома групами: показники прямого та непрямого впливу. Однак, оскільки проведення оцінки зовнішньої ФБП планується у подальших дослідженнях проводити на основі формування інтегрального показника, побудованого шляхом експертного аналізу та порівняння значущості кожного з індикаторів, то зазначене розбиття не є доцільним. Тому в роботі пропонується розбиття загального простору індикаторів зовнішньої ФБП лише за домінуючими напрямками формування загальної стратегії ФБП. При цьому необхідним є вирішення двох завдань: формування й розбиття простору кількісних та якісних показників оцінки рівня зовнішньої фінансової безпеки суб'єктів господарювання промисловості. Для вирішення наведених завдань у роботі здійснено аналіз літературних джерел [1, с. 113 – 128; 7; 4, с. 50 – 55; 9, с. 61 – 66; 2, с. 207 – 215] та проаналізовано специфіку функціонування підприємств промисловості. При цьому варто підкреслити, що теза Василенко В. А. [5, с. 6 – 10] стосовно того факту, що фактори середі зовнішнього впливу частіше за інші призводять до порушення стійкості того чи іншого підприємства, іноді навіть до кризи, є доцільною та цілком логічною. Тому при формуванні простору зазначених вище індикаторів необхідним є включення широкого діапазону факторів. На основі проведеного аналізу та з урахуванням зазначеного зауваження сформовано перелік кількісних показників оцінки рівня зовнішньої фінансової безпеки за домінуючими напрямками формування стратегії (табл. 1).

Таблиця 1

Кількісні індикатори оцінки рівня зовнішньої фінансової безпеки суб'єкта господарювання за домінуючими напрямками

Назва напрямку формування стратегії фінансової безпеки	Кількісні індикатори
1	2
Стратегія забезпечення зростання доходності капіталу підприємства	Приріст ВВП України, % Динаміка рівня доходів населення Приріст промислового виробництва за регіоном, % Приріст сальдо експортних/імпортних операцій промислової продукції в регіоні Рівень рентабельності підприємств в галузі Динаміка індексу цін продукції промисловості Приріст обсягу основних засобів підприємств промисловості регіону Динаміка цін на сировину Кількість підприємств промисловості у регіоні Доля збиткових підприємств у регіоні Приріст обсягу реалізованої продукції підприємств промисловості
Стратегія формування фінансових ресурсів підприємства	Процентні ставки банків України за кредитами у національній валюті, % Рівень облікової ставки НБУ Приріст обсягів торгів на фондовому ринку України, % Приріст обсягів випуску цінних паперів на ринку, %

1	2
Стратегія забезпечення фінансової стабільності підприємства та нейтралізування ризиків	Приріст валових страхових премій підприємств страхування України, % Приріст валових страхових виплат підприємств страхування України, % Рівень страхових виплат, %
Інвестиційно-інноваційна стратегія підприємства	Приріст прямих іноземних інвестицій у економіку України, % Доля видатків бюджету у галузь «Промисловість та будівництво», % Приріст інвестицій в основний капітал підприємств промисловості, % Частка інвестицій у промисловість від загального обсягу по Україні, % Питома вага підприємств промисловості, що впроваджували інновації, % Приріст обсягів торгів на валютному ринку України, %

Як було вже зауважено раніше, у роботі сформовано висновок, що адекватну оцінку рівня як внутрішньої, так і зовнішньої фінансової безпеки підприємства можливо здійснити лише при урахуванні комплексу кількісних та якісних індикаторів. Тому на основі проведеного аналізу літературних джерел [1, с. 113 – 128; 7; 4, с. 50 – 55; 9, с. 61 – 66; 2, с. 207 – 215] та особливостей функціонування підприємств промислового комплексу, сформовано перелік якісних показників оцінки рівня зовнішньої фінансової безпеки суб'єктів господарювання промисловості за домінуючими напрямками, який наведено в *табл. 2*.

На основі наведених даних сформовано висновок, що наявною є досить велика кількість індикаторів оцінки рівня фінансової безпеки суб'єктів господарювання промисловості.

У висновку за даним дослідженням необхідно відзначити, що було сформовано визначення зовнішньої ФБП та розроблено простір показників його оцінки за домінуючими напрямками формування стратегії ФБП. Скорочення сформованого ознакового простору скорочення пропонується як напрям для подальших розробок у даній області при зауваженні, що вони повинні бути спрямовані на зменшення обсягів розрахунків при максимізації інформативності аналізу, у якому обрані показники будуть використовуватися. ■

ЛІТЕРАТУРА

1. Адаптивные модели в системах принятия решений: Монография / Под. ред. Н. А. Кизима, Т. С. Клебановой.– Х.: ИД «ИНЖЭК», 2007.– 368 с.

Таблиця 2

Якісні індикатори оцінки рівня зовнішньої фінансової безпеки суб'єкта господарювання за домінуючими напрямками

Назва напрямку формування стратегії фінансової безпеки	Якісні індикатори
Стратегія забезпечення зростання доходності капіталу підприємства	Наявність державної підтримки розвитку галузі промисловості Рівень суспільно-політичної стабільності в Україні Рівень сприятливості політики уряду та органів місцевого врядування Рівень конкурентоспроможності на внутрішньому товарному ринку Зниження обсягів держзакупівель та держзамовлень Рівень морального та фізичного зносу обладнання Втрата експортних ринків через недостатній рівень конкурентоспроможності
Стратегія формування фінансових ресурсів підприємства	Система державного регулювання норм та методів амортизації активів Система державного регулювання кредитної діяльності Склад кредитних продуктів, що пропонуються комерційними банками, їх кредитна політика Рівень розвитку фінансового лізингу у регіоні
Стратегія забезпечення фінансової стабільності підприємства та нейтралізування ризиків	Система оподаткування підприємств промисловості Система державного регулювання страх діяльності Погіршення стану фінансової системи держави Стабільність господарських зв'язків підприємства з постачальниками сировини та матеріалів Рівень невиконання зобов'язань партнерами підприємства
Інвестиційно-інноваційна стратегія підприємства	Система державного регулювання емісійної діяльності підприємств промисловості України Система державного регулювання інвестиційної діяльності підприємств промисловості Державна політика залучення та захисту іноземних інвестицій Рівень інвестиційної привабливості галузі промисловості регіону Рівень використання результатів технологічного прогресу у фінансовій сфері діяльності підприємств промисловості Склад фінансових інструментів, що пропонуються на ринку цінних паперів України

2. Бланк И. А. Управление финансовой безопасностью предприятия / И. А. Бланк.– 2-е изд., стер.– К.: Эльга, 2009.– 776 с.

3. Большой экономический словарь / Под. ред. А. Н. Азриляна.– 5-е изд., доп. и перераб.– М.: Ин-т новой экономики, 2002.– 1280 с.

4. Булеев И. П., Прокопенко Н. Д., Мельникова М. В. Стратегия повышения эффективности функционирования производства / И. П. Булеев, Н. Д. Прокопенко, М. В. Мельникова и др.: Монография / НАН Украины. Ин-т экономики пром-сти.– Донецк, 2004.– 278 с. Библиогр.: с. 262 – 275.

5. Василенко В. А. Диагностика устойчивого развития предприятий: Монография.– Киев: Центр учебной литературы, 2005.– 142 с. Библиогр.: С. 127 – 133.

6. Долженков О. Ф., Жуковська Ж. О., Головченко О. М. Особливості гарантування економічної безпеки підприємницької діяльності у ринкових умовах: Монографія /

За заг. ред. О. Ф. Долженкова.– Одеса: ОЮІ ХНУВС, 2007.– 208 с., бібліогр С. 197 – 207.

7. Мартиненко В. П. Стратегія життєздатності промислових підприємств: Монографія.– К.: Центр навчальної літератури, 2006.– 328 с. Бібліогр. С. 311 – 321.

8. Підхонний О. М., Яструбецька Л. С. Індикатори оцінки рівня фінансової безпеки суб'єктів господарювання // Економічні науки. Серія «Облік і фінанси». Збірник наукових праць, 2007.– Випуск 4(16), частина 2.– С. 73 – 80.

9. Плиса В. Й., Приймак І. І. Стратегія забезпечення фінансової стійкості суб'єктів господарювання в економіці України: Монографія.– Львів: Видавництво ННВК «АТБ», 2009.– 144 с. Бібліогр.: с. 110 – 124.

10. Пономаренко О. Е. Аналіз рівня фінансової безпеки промислових підприємств у контексті удосконалення стратегії її забезпечення // Вісник економіки транспорту і промисловості (збірник науково-практичних статей).– Харків, 2010.– Випуск 29.– С. 169 – 173.